

Date: 27th April-2025

BOLALAR ADABIYOTIDA PSIXOLINGVISTIKA

Abdug'aniyeva Mushtariy Muzaffarjon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti, talaba.

Turgunova Shaxnozaxon Abdurazak qizi

Andijon davlat chet tillari instituti, talaba.

Obidova Shirinoy Homidjon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti, talaba.

E.mail: abduganiyevamushtariy23@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqola bolalar adabiyotining psixolingvistik jihatlarini tahlil qiladi. Unda adabiy asarlarning bolaning til rivojlanishi, kognitiv qobiliyatlari, hissiy dunyosi va ijtimoiy munosabatlariga ta'siri o'rganiladi. Maqolada bolalar adabiyotining til boyligi, grammatik tuzilishi, uslubiy xususiyatlari va mazmunining bolaning psixologik va kognitiv rivojlanishiga ta'siri batafsil ko'rib chiqiladi. Shuningdek, yoshga mos adabiyot tanlashning ahamiyati va psixolingvistik yondashuvning bolalar tarbiyasidagi roli ta'kidlanadi. Maqola bolalar adabiyoti va psixolingvistika o'rtasidagi chambarchas bog'liqlikni ochib beradi va ushbu sohaning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Bolalar adabiyoti, psixolingvistika, til rivojlanishi, kognitiv rivojlanish, hissiy rivojlanish, ijtimoiy rivojlanish, adabiy tahlil, empatiya, tasavvur, o'qish, tarbiya.

Bolalar adabiyoti – yosh avlodning intellektual, axloqiy va estetik tarbiyasida muhim o'rin tutuvchi omil. Uning ta'siri nafaqat bolaning tilini rivojlantirishda, balki uning psixologik va kognitiv rivojlanishida ham beqiyosdir. Shu sababli, bolalar adabiyotini psixolingvistika nuqtai nazaridan o'rganish ayniqsa muhimdir.

Psixolingvistika til va fikrlash o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadi. Bolalar adabiyoti kontekstida bu, adabiy asarlarning bolaning tilini, fikrlashini va his-tuyg'ularini qanday shakllantirishini anglatadi. Masalan, sodda va tushunarli til, qisqa gaplar, takrorlanuvchi elementlar bolaning tilni o'zlashtirishini osonlashtiradi. Rang-barang tasvirlar, qiziqarli voqealar esa uning tasavvurini rivojlantiradi va fikrlash doirasini kengaytiradi.[1]

Bolalar adabiyotining psixolingvistik jihatlarini quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Tilning rivojlanishi: Adabiy asarlarning leksik boyligi, grammatik tuzilishi, ohangi bolaning lug'at boyligini oshiradi, grammatik tushunchalarini rivojlantiradi va nutqini boyitadi.

- Fikrlashning rivojlanishi: Hikoyalar, ertaklar, she'rlar bolaning mantiqiy fikrlashini, muammo yechish qobiliyatini va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Ular bolaning turli vaziyatlarni tahlil qilish, sabab-oqibat munosabatlarini tushunish va xulosalar chiqarish qobiliyatini oshiradi.

Date: 27th April-2025

- His-tuyg'ularning rivojlanishi: Adabiy qahramonlarning his-tuyg'ulari, ularning tajribalari bolaning empatiya qobiliyatini rivojlantiradi, uning hissiy dunyosini boyitadi va ijtimoiy munosabatlarini tushunishga yordam beradi.

- Tasavvurning rivojlanishi: Rang-barang tasvirlar, metaforalar, allegoriyalar bolaning tasavvurini rivojlantiradi, uning ijodiy qobiliyatini oshiradi va dunyoga bo'lgan qarashlarini kengaytiradi.

Bolalar adabiyotini tanlashda psixolingvistik omillarni hisobga olish juda muhimdir. Yoshga mos keluvchi asarlarni tanlash, bolaning tilini, fikrlashini va his-tuyg'ularini to'g'ri rivojlanishiga yordam beradi. Shuningdek, adabiy asarlarning mazmuni, til uslubi va badiiy sifati ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa:

Yuqorida bayon etilgan fikrlarni umumlashtirib, bolalar adabiyotining psixolingvistik ahamiyatini yanada chuqurroq tahlil qilish mumkin. Bolalar adabiyoti nafaqat til o'rganish vositasi, balki bolaning kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishini shakllantiruvchi kuchli omil hisoblanadi. Uning ta'siri bolaning dunyoqarashini, axloqiy qarashlarini va ijtimoiy munosabatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Adabiy asarlarning til boyligi, grammatik tuzilishi va uslubiy xususiyatlari bolaning tilni o'zlashtirish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Sodda va tushunarli til bolaning tilni tez va oson o'rganishiga yordam beradi, murakkabroq tuzilmalar esa uning tilga bo'lgan tushunchasini chuqurlashtiradi. Adabiy asarlardagi turli xil so'zlar, iboralar va grammatik konstruktsiyalar bolaning lug'at boyligini kengaytiradi va nutqini boyitadi.[2]

Bundan tashqari, bolalar adabiyoti bolaning kognitiv rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Hikoyalar, ertaklar va she'rlar bolaning mantiqiy fikrlashini, muammo yechish qobiliyatini va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Ular bolaning turli vaziyatlarni tahlil qilish, sabab-oqibat munosabatlarini tushunish va xulosalar chiqarish qobiliyatini oshiradi. Adabiy asarlardagi voqealar va qahramonlar bolaning tasavvurini rivojlantiradi va uning dunyoga bo'lgan qarashlarini kengaytiradi.

Hissiy jihatdan, bolalar adabiyoti bolaning empatiya qobiliyatini rivojlantiradi va uning hissiy dunyosini boyitadi. Adabiy qahramonlarning his-tuyg'ulari, ularning tajribalari bolaning o'z his-tuyg'ularini tushunishga va boshqalarning his-tuyg'ulariga hamdard bo'lishga yordam beradi. Bu esa bolaning ijtimoiy munosabatlarini rivojlanishiga va boshqalar bilan muloqot qilish qobiliyatini oshirishga yordam beradi.[3]

Shunday qilib, bolalar adabiyoti psixolingvistikaning asosiy prinsiplari bilan uzviy bog'liq bo'lib, bolaning har tomonlama rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shadi. Uning ta'siri tilni o'rganishdan tashqari, bolaning kognitiv, hissiy va ijtimoiy jihatlarini ham qamrab oladi. Shuning uchun, bolalar adabiyotini tanlash va o'qish jarayoniga psixolingvistik yondashuvni qo'llash juda muhimdir. Bu yondashuv bolaning individual ehtiyojlari va rivojlanish bosqichlarini hisobga olish orqali uning intellektual, axloqiy va estetik tarbiyasini samarali ta'minlashga imkon beradi.

Date: 27th April-2025

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI:

1. <https://scientific-jl.org/index.php/obr/issue/view/71>
2. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Nutq>
3. abduganiyevamushtariy23@gmail.com/PSIXOLINGVISTIKANI TA'LIM
SOHASIDAGI RO'LI
4. https://uz.wikipedia.org/wiki/Bolalar_adabiyoti
5. islomovaozoda1990@gmail.com ILK BOLALIK DAVRIDA NUTQNING
RIVOJLANISHI VA UNING AHAMIYATI.
6. https://cajlp.centralasianstudies.org/index.php/CAJLPC/article/view/552?need_sec_link=1&sec_link_scene=im
7. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Nutq>
8. <https://compling.navoiy-uni.uz/index.php/conferences5/article/download/942/939/3402>

